

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

หลักประชาธิปไตยกับแนวทางการดำเนินการแบบยั่งยืน

จัดทำโดย พลเรือโทชาติชาย ศรีวรรณ
รหัส ๖๑๐๖๑๐

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ลิขสิทธิ์ของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

คำนำ

หลักประชาธิปไตยกับแนวทางการดำเนินการแบบยั่งยืนในอุดมคติ เป็นหลักการที่มีความเสมอภาคของบุคคลทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม โดยเชื่อว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน ตลอดจนการที่มีเสรีภาพในการกระทำต่าง ๆ ได้ตามความสมัครใจ โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น คำนึงถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของมนุษย์ เน้นหลักการประนีประนอม และเคารพการตัดสินใจโดยเสียงข้างมาก ซึ่งหลักประชาธิปไตยเป็นคำที่คนทุกหมู่เหล่ามีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดีในประเทศไทย เนื่องจากประเทศไทยมีการปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๗๕ จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตามยังมีผู้คนอีกมากที่ยังไม่ทราบถึงแก่นแท้ของหลักประชาธิปไตยว่า แท้จริงแล้วหลักประชาธิปไตยมีที่มาจากอะไร หัวใจสำคัญของหลักประชาธิปไตยมีอะไรบ้าง วัตถุประสงค์หลักของหลักดังกล่าวเป็นเช่นไร รวมทั้งหากจะนำหลักดังกล่าวไปปรับใช้ให้เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์สูงสุดควรจะต้องดำเนินการเช่นไร ถึงแม้ว่าประเทศไทยจะปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยมานานหลายสิบปีก็ตาม แต่ดูเหมือนว่าสถานการณ์การปกครองบ้านเมืองตั้งแต่เริ่มใช้ระบอบดังกล่าวจนถึงปัจจุบันยังไม่มี ความมั่นคงเท่าใดนัก ทั้งนี้ก็ด้วยสาเหตุมาจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศยังไม่เข้าใจถึงแก่นแท้ของหลักประชาธิปไตย แต่กลับไปยึดติดที่ตัวบุคคลที่บุคคลดังกล่าวเป็นเพียงแค่ผู้นำหลักประชาธิปไตยมาปรับใช้เท่านั้น รวมทั้งผู้นำผู้ปกครองประเทศต่างกล่าวอ้างหลักดังกล่าวโดยที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักดังกล่าวอย่างแท้จริง ปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตามหลักประชาธิปไตย เป็นผลให้การบริหารปกครองบ้านเมืองเดินไปในทิศทางที่ไม่ถูกไม่ควรตลอดมา อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาวุ่นวายบานปลายจนถึงปัจจุบัน เป็นเหมือนวงจรที่ไม่จบสิ้น ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความสนใจในเรื่องหลักประชาธิปไตย โดยการดำเนินการจัดทำบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นว่า หลักประชาธิปไตยมีที่มาจากไหน มีเนื้อหาสำคัญไปในแนวทางเช่นไร รวมทั้งการนำหลักดังกล่าวมาปรับใช้กับสถานการณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องนั้นจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ปวงชนชาวไทยซึ่งเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยที่แท้จริงอย่างไร และเสนอแนวทางในการป้องกันปัญหาทางการบริหารบ้านเมืองที่มีความเรื้อรังมาตั้งแต่อดีต ไม่ให้ลุกลามบานปลาย รวมทั้งการเสนอแนะแนวทางการแก้ปัญหาที่มีอยู่ให้บรรเทาเบาบางลงไป

ความหมายและแนวคิดของหลักประชาธิปไตย

ความหมายของหลักประชาธิปไตย

คำว่า “ประชาธิปไตย” ปรากฏขึ้นครั้งแรกในแนวคิดทางการเมืองและทางปรัชญาในกรีกโบราณ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Democracy” มีรากศัพท์มาจากคำในภาษากรีก ๒ คำที่มาประสมกัน คือคำว่า “Demos” หมายถึง ประชาชน และคำว่า “Kratos” หมายถึง อำนาจ หรือการปกครอง หรือพลังกำลัง เมื่อรวมกันเข้าแล้วจึงมีความหมายว่า “ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจหรือการปกครอง” ในภาษาไทย คำว่า “ประชาธิปไตย” ประกอบด้วยคำ ๒ คำที่มาสนธิกัน คือคำว่า “ประชา” หมายถึง หมู่คน หรือปวงชน และคำว่า “อธิปไตย” หมายถึง ความเป็นใหญ่ เมื่อรวมกันเข้าแล้วจึงมีความหมายว่า “ความเป็นใหญ่ของปวงชน”

ราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ไว้ในหนังสือพจนานุกรมของทางราชการว่า “แบบการปกครองที่ถือมติปวงชนเป็นใหญ่”

อดีตประธานาธิบดีแห่งสหรัฐอเมริกา อับราฮัม ลินคอล์น ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับประชาธิปไตยในการกล่าวสุนทรพจน์ครั้งสำคัญว่า “ประชาธิปไตยเป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน” นักรัฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงระดับโลกหลายคนได้ให้ความหมายหรือคำจำกัดความเกี่ยวกับระบอบการปกครองประชาธิปไตยไว้ เช่น ฮาโรลด์ ลาสกี กล่าวว่า “เนื้อแท้ของประชาธิปไตยก็คือ ความปรารถนาของมนุษย์ที่จะยอมรับนับถือและรักษาไว้ซึ่งความสำคัญของตนเอง รวมตลอดถึงความเสมอภาคระหว่างบุคคลในทางเศรษฐกิจ สังคมการเมือง”

ชาลส์ อีเมอเรียม กล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นแนวความคิด และเป็นการปฏิบัติที่มุ่งไป สู่ความผาสุกร่วมกันของประชาชน โดยมีเจตนารมณ์ร่วมกันของประชาชนนั่นเองเป็นเครื่องนำทาง”

ลอร์ด ไบรซ์ กล่าวว่า “ประชาธิปไตยหมายถึง รัฐบาลที่ถือเอาเจตนารมณ์ของประชาชนฝ่ายข้างมากเป็นหลัก”

แม็ก ไอเวอร์ กล่าวว่า “ประชาธิปไตยเป็นทั้งรูปการปกครองและวิถีชีวิต ประชาธิปไตยทั้งสองด้านนี้จะต้องดำเนินไปด้วยกัน”

ประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองที่มีตัวแทนของประชาชนไปทำหน้าที่บริหารประเทศเพื่อประชาชนส่วนใหญ่ โดยพลเมืองผู้มีสิทธิจะเลือกผู้แทนไปบริหารประเทศแทนตนเองโดยการเลือกตั้งที่เน้นการถือมติเสียงข้างมาก และประชาชนมีสิทธิตรวจสอบการทำงานของผู้แทนเหล่านั้นด้วย การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนา การพูด และการแสดงความคิดเห็น ในกรอบที่ไม่ละเมิดต่อกฎหมายและสิทธิของผู้อื่น เพราะฉะนั้นหลักการของระบอบประชาธิปไตยก็คือ การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาค และเสรีภาพในการดำเนินชีวิต ปวงชนทุกคนนั้นมีสิทธิและหน้าที่ตามธรรมชาติของมนุษย์ชนคือ มีสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ซึ่งมนุษย์จะต้องใช้

พร้อมกับหน้าที่ โดยไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ส่วนรวม ประชาธิปไตยนั้นจึงอาจมีความหมายได้ทั้งประชาธิปไตยในการที่จะดำรงชีวิตร่วมกันของประชาชน หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย และความหมายโดยนัยทางการปกครอง หมายถึง การปกครองที่ประชาชนมีอำนาจและมีส่วนร่วมในการปกครองตนเอง ในการกำหนดนโยบายในการปกครองประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนโดยส่วนรวมเป็นหลัก แม้ในปัจจุบันคำว่า “ประชาธิปไตย” จะยังไม่มีคำนิยามที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกัน แต่ก็มีหลักการแห่งความเสมอภาคและอิสรภาพเป็นคุณลักษณะสำคัญของประชาธิปไตยนับตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ทั้งความเสมอภาคทางกฎหมาย สิทธิเข้าถึงกระบวนการทางกฎหมายที่เท่าเทียมกันโดยไม่มีการจำกัดอย่างไรเหตุผล และมีอิสรภาพที่เกิดจากสิทธิและเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติไว้

ลักษณะการปกครองแบบประชาธิปไตย คือ การยึดหลักว่าอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หรืออำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชน¹ ซึ่งการปกครองในระบบประชาธิปไตยเริ่มมีขึ้นครั้งแรกที่นครรัฐกรีกโบราณเมื่อประมาณ 500 ปี ก่อนคริสตกาล ซึ่งเป็นประชาธิปไตยแบบโดยตรง การที่นครรัฐกรีกสามารถปฏิบัติตามระบอบประชาธิปไตยโดยตรงได้ก็เป็นเพราะพระนครมีอาณาเขตไม่กว้างขวางและมีจำนวนประชากรไม่มากนัก แต่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถนำระบอบประชาธิปไตยโดยตรงมาใช้ได้ เพราะจำนวนประชากรมีมากเกินไปที่จะให้โอกาสประชาชนผู้เป็นพลเมืองทุกคนเข้ามาใช้สิทธิในการปกครองประเทศได้โดยตรง ดังนั้นระบอบประชาธิปไตยที่ใช้กันอยู่ในทุกวันนี้จึงเป็นระบอบประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยโดยอ้อม

ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) หมายถึง การให้ประชาชนผู้เป็นพลเมืองมีสิทธิโดยตรงในการปกครองหรือการวินิจฉัยตัดสินปัญหาของประเทศ กล่าวคือ พลเมืองมีสิทธิเข้าร่วมเป็นสมาชิกสภาประชาชนซึ่งทำหน้าที่เป็นสถาบันสูงสุดในการแสดงเจตจำนงของรัฐ จึงสรุปได้ว่าประชาธิปไตยโดยตรง เป็นประชาธิปไตยที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ใช้อำนาจโดยตรงด้วยตัวเอง โดยการลงประชามติหรือ Referendum ซึ่งเป็นการปกครองอยู่ในอำนาจของพลเมืองส่วนใหญ่โดยแท้จริง หลักการบริหารและสถาบันการเมืองขึ้นอยู่กับแสดงออกของพลเมืองเกี่ยวกับความรู้สึกและความต้องการของตนเอง พลเมืองทุกคนมีความเสมอภาคมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสภาประชาชน รวมทั้งมีอำนาจในการควบคุมสภาบริหารผ่านสภาประชาชน

ประชาธิปไตยโดยอ้อม (Indirect Democracy) หรือประชาธิปไตยโดยผู้แทนหรือประชาธิปไตยแบบตัวแทน (Representative Democracy) หมายถึง การให้ประชาชนผู้เป็นพลเมืองมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเข้าไปทำหน้าที่แทนตัวเองในรัฐสภา และเจตจำนงของรัฐสภาถือเป็นความต้องการของประชาชน เช่น ประชาธิปไตยแบบรัฐสภาของไทย อังกฤษ หรือประชาธิปไตยแบบประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา ฯลฯ ซึ่งประชาธิปไตยแบบนี้เป็นการมอบอำนาจของประชาชนให้กับตัวแทนด้วยการเลือกตั้งตัวแทนซึ่งเป็นการมอบอำนาจล่วงหน้าแก่ผู้แทนให้ไปปฏิบัติหน้าที่แทนในนามของประชาชน ระบอบประชาธิปไตยโดย

¹ เวชพล อ่อนละมัย, 2558, หลักประชาธิปไตย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, หน้า ๑

ตัวแทน ซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน หมายถึง ระบอบการปกครองที่ประชาชนมีได้เข้ามาส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปกครองด้วยตัวเองโดยตรง แต่ประชาชนเป็นผู้เลือกตั้งตัวแทนให้ทำหน้าที่ตัดสินใจการปกครองแทนตน ซึ่งอริสโตเติล กล่าวว่า เป็นระบอบการปกครองโดยคนส่วนน้อยภายใต้การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งสาระสำคัญของการนี้มีใช่การปกครองส่วนน้อย แต่อยู่ที่การควบคุมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งคนส่วนใหญ่จะต้องสามารถผลักดันความต้องการของตนผ่านกระบวนการทางการเมือง ประชาชนจะมีอำนาจในการควบคุมผู้นำของตนโดยผ่านการเลือกตั้ง (elections) และหากผู้ปกครองไม่สามารถสนองตอบความต้องการของประชาชน ประชาชนก็มีสิทธิที่จะถอดถอนผู้ปกครองได้

ประชาธิปไตยแบบกึ่งตรง เป็นการผสมผสานแนวคิดของทั้ง 2 แบบข้างต้น โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนทำการเลือกตั้งตัวแทนเข้ามาทำหน้าที่แทนประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็ให้สิทธิประชาชนแทรกแซงในขบวนการทางการเมืองได้ เช่น การปลดผู้แทนก่อนหมดวาระ (recall) ให้ประชาชนร่วมกันเสนอร่างกฎหมายเองได้ (initiative) ให้ประชาชนยับยั้งร่างกฎหมายได้ (veto) ให้ประชาชนร่วมกันลงประชามติในเรื่องต่าง ๆ ที่สำคัญได้ (referendum)

หลักประชาธิปไตยมีประเด็นที่ต้องพิจารณา 3 ประการ คือ อุดมการณ์ประชาธิปไตย การปกครองแบบประชาธิปไตย และวิถีชีวิตประชาธิปไตย

อุดมการณ์ประชาธิปไตย

อุดมการณ์ประชาธิปไตยจะเน้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคส่วนบุคคลควบคู่กันไป

สิทธิเสรีภาพ

สิทธิ หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมหรือความสามารถที่จะกระทำการใด ๆ ได้โดยชอบธรรม โดยอำนาจอื่นแม้กระทั่งอำนาจของรัฐจะก้าวล่วงในสิทธิของบุคคลไม่ได้

เสรีภาพ หมายถึง ความมีอิสระในการกระทำการใด ๆ ได้ตามความปรารถนา แต่มีขอบเขตจำกัดว่า การกระทำนั้น ๆ จะต้องไม่ละเมิดกฎหมายหรือไม่ละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นสิทธิและเสรีภาพในระบอบประชาธิปไตยจำแนกได้ดังนี้

1. **เสรีภาพในการพูด การพิมพ์ และการโฆษณา** โดยรัฐประชาธิปไตยจะอนุญาตให้มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น แต่ต้องไม่หยาบคายลามก หมิ่นประมาท หรือละเมิดสิทธิของบุคคลอื่นเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นนี้มีค่าสูงมาก เพราะเชื่อว่า หากยอมให้ทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรีแล้ว การขัดแย้งกันอย่างรุนแรงจะไม่เกิดขึ้น

2. **เสรีภาพในการนับถือศาสนา** คนทุกคนย่อมมีสิทธิโดยสมบูรณ์ที่จะเลือกนับถือหรือศรัทธาในศาสนาใดศาสนาหนึ่ง เพราะศาสนาเป็นเรื่องของความเชื่อถือ แต่บุคคลก็ไม่สามารถที่จะปฏิเสธกฎหมายของรัฐซึ่งขัดแย้งกับหลักการทางศาสนาของเขา แต่ในบางประเทศที่เคารพเสรีภาพสูงมาก เช่น สหรัฐอเมริกา การหลีกเลี่ยงกฎหมายของประเทศเพราะขัดกับหลักการทางศาสนา ได้รับการยอมรับว่าเป็นการกระทำที่ไม่ผิดกฎหมาย จึงไม่ต้องรับโทษ

3. เสรีภาพในการสมาคมหรือรวมกลุ่ม โดยต้องอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์แห่งกฎหมาย และไม่เป็นอันตรายหรือไม่เป็นอุปสรรคต่อผลประโยชน์ของสังคมโดยรวม トラบเท่าที่การกระทำนั้นเป็นไปอย่างสันติ และไม่เกินเลยขอบเขตแห่งกฎหมาย

4. สิทธิในทรัพย์สิน คนทุกคนมีสิทธิที่จะมีทรัพย์สินสมบัติเป็นของตนเอง รัฐจะต้องทำหน้าที่ป้องกันภัยอันอาจเกิดต่อทรัพย์สินของประชาชนภายในรัฐ

๕. สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย บุคคลจะต้องไม่ถูกลงโทษถึงแก่ชีวิตเสียอิสรภาพ หรือเสียทรัพย์สินโดยปราศจากการพิจารณาตามกระบวนการแห่งกฎหมาย

๖. สิทธิส่วนบุคคล สิทธิมูลฐานที่ถือเป็นสิทธิส่วนบุคคล เช่น เสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การเลือกประกอบอาชีพ การสมรส การหย่าร้าง ฯลฯ โดยบุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพตราบเท่าที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย

ความเสมอภาค ความเสมอภาคในระบบประชาธิปไตยจำแนกออกได้ 5 ประการ² คือ

1. ความเสมอภาคทางการเมือง หมายถึง การที่บุคคลทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าร่วมในกิจกรรมการเมือง เช่น สิทธิเลือกตั้งเมื่ออายุถึงเกณฑ์ สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเมื่อมีคุณสมบัติครบถ้วน เป็นต้น

2. ความเสมอภาคต่อการปฏิบัติของกฎหมาย หมายถึง บุคคลจะได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายโดยเท่าเทียมกัน เมื่อกระทำความผิด การลงโทษและการได้รับเหตุอันควรปรานีจะต้องใช้กฎหมายเดียวกัน

3. ความเสมอภาคในโอกาส หมายถึง คนทุกคนจะต้องได้รับโอกาสที่จะใช้ความสามารถของเขาในการศึกษา การประกอบธุรกิจการงาน และการแสวงหาความเจริญก้าวหน้าหรือเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมโดยทัดเทียมกัน เช่น การมีมหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น

4. ความเสมอภาคทางเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพความใกล้เคียงกันในฐานะทางเศรษฐกิจแต่มีได้ หมายถึง การที่คนทุกคนจะต้องมีรายได้เท่าเทียมกัน โดยจะต้อง

- มีการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม เพื่อมิได้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นมากนัก เช่น การเก็บภาษีในอัตราก้าวหน้า เป็นต้น

- บุคคลควรมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจพอสมควร คือ มีรายได้เพียงพอในการดำรงชีพ เช่น การกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การใช้สิทธิคนยากจนรับการรักษาพยาบาลฟรีหรือโดยบาย 30 บาทรักษาทุกโรค และสวัสดิการต่าง ๆ เป็นต้น

5. ความเสมอภาคทางสังคม คนทุกคนจะต้องได้รับการเคารพว่า ความเป็นคนนั้นมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ในฐานะของความเป็นมนุษย์เหมือนกัน

แนวคิดของหลักประชาธิปไตย

ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีประชาชนเป็นใหญ่ เป็นการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การบริหารอำนาจรัฐมากระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเป็นระบอบการปกครองรูปแบบหนึ่งที่มีประชาชนเป็นใหญ่ เป็นการปกครองที่ยึดถืออำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน การบริหารอำนาจรัฐมาจากเสียงข้างมากของประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

² เวทพล อ่อนละมัย, 2558, หลักประชาธิปไตย, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, หน้า 3

โดยประชาชนอาจใช้อำนาจของตนด้วยตนเอง เช่น ร่วมกันพิจารณากฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ เป็นต้น หรือผ่านผู้แทนที่ประชาชนเลือกไปใช้อำนาจแทนก็ได้ แต่ประชาชนทุกคนมีโอกาสแสดงความยินยอมและเจตนาของตนเท่าเทียมกัน รากฐานของประชาธิปไตยนั้นถือกำเนิดขึ้นอย่างเป็นทางการในกรีกโบราณ ซึ่งเป็นแบบประชาธิปไตยทางตรง ที่ประชาชนเข้ามาในกระบวนการทางการเมืองโดยตรง แล้วได้พัฒนากันมาในประเทศทางแถบยุโรปและอเมริกา มโนทัศน์ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนเกิดขึ้นส่วนใหญ่จากแนวคิดและสถาบันซึ่งได้ถูกพัฒนาระหว่างยุคกลางของยุโรปและยุคภูมิธรรมในการปฏิวัติอเมริกาและการปฏิวัติฝรั่งเศส ในอเมริกาแม้ไม่มีคำจำกัดความของคำว่าประชาธิปไตย แต่เหล่าผู้ก่อตั้งได้กำหนดรากฐานแนวปฏิบัติของอเมริกาเกี่ยวกับอิสราภาพตามธรรมชาติและความเท่าเทียม รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่ ค.ศ. ๑๗๘๘ กำหนดให้มีรัฐบาลจากการเลือกตั้ง ตลอดจนการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน แต่ที่แรกครอบคลุมเฉพาะบางกลุ่มเท่านั้น โดยมีประเทศนิวซีแลนด์เป็นชาติแรกที่ทำให้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งทั่วไปแก่พลเมืองทุกคนใน ค.ศ. ๑๘๙๓ กระแสการเปลี่ยนแปลงไปสู่ระบอบประชาธิปไตยนำไปสู่ความเจริญก้าวหน้าของรูปแบบประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยในหลายรัฐชาติ เริ่มจากสเปน โปรตุเกส ใน ค.ศ. ๑๙๗๔ รวมไปถึงอีกหลายประเทศในทวีปอเมริกาใต้ เมื่อถึงปลายคริสต์ทศวรรษ ๑๙๗๐ และต้นคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ ซึ่งได้เปลี่ยนแปลงจากระบอบเผด็จการทหารเป็นรัฐบาลพลเรือน ตามด้วยประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียใต้ ระหว่างต้นถึงกลางคริสต์ทศวรรษ ๑๙๘๐ และเนื่องจากความเสื่อมถอยทางเศรษฐกิจของสหภาพโซเวียต รวมไปถึงความขัดแย้งภายใน ทำให้สหภาพโซเวียตล่มสลาย และนำไปสู่จุดสิ้นสุดของสงครามเย็น ตามมาด้วยการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายในกลุ่มประเทศยุโรปตะวันออกในกลุ่มตะวันออกเดิม นอกเหนือจากนั้น กระแสระบอบประชาธิปไตยได้แพร่ไปถึงทวีปแอฟริกาบางส่วน ในช่วงคริสต์ทศวรรษ ๑๙๙๐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแอฟริกาใต้ การปกครองระบอบประชาธิปไตยถูกเรียกว่า "ระบอบการปกครองสุดท้าย" ซึ่งได้แพร่หลายไปในหลายประเทศทั่วโลก เมื่อเวลาผ่านไป สิทธิในการออกเสียงลงมติได้ขยายวงกว้างขึ้น จนถึงในปัจจุบัน ทั่วโลกมีประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยจำนวนมากกว่าร้อยประเทศ และกำลังมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งจะเป็ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน โดยประชาชนออกเสียงเลือกตั้งผู้แทนเพื่อไปทำหน้าที่แทนตนในรัฐสภา และผู้แทนเหล่านั้นก็จะเป็นผู้ตัดสินใจด้วยเสียงข้างมาก แต่ประชาธิปไตยที่เคารพสิทธิของเสียงข้างน้อยจะกลายเป็นมาตรฐานสากลสำหรับสังคม อย่างไรก็ตาม ในส่วนของประชาธิปไตยทางตรงนั้นยังคงมีปรากฏอยู่ในระดับท้องถิ่น เช่น การเลือกตั้งสมาชิกเทศบาล เป็นต้น ในขณะที่ในระดับชาติ ประชาธิปไตยทางตรงยังคงมีปรากฏอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ การลงประชามติ การริเริ่มออกกฎหมาย และการถอดถอนผู้ได้รับเลือกตั้ง เช่น การออกเสียงประชามติประเด็นให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ที่มีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธาน ทั้งฉบับ ในวันที่ ๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ซึ่งสำนักงาน กกต. ก็ได้มีการรณรงค์ให้ประชาชนไปให้สิทธิออกเสียงประชามติไม่ต่างกับการเลือกตั้งทุกครั้งที่ผ่านมา เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการร่วมตัดสินใจอนาคตของประเทศชาติ แม้ในปัจจุบัน ยังไม่มีการนิยามคำว่า "ประชาธิปไตย" ที่ได้รับการยอมรับโดยทั่วกันก็ตาม แต่มีสองหลักการสำคัญที่นิยามคำว่า "ประชาธิปไตย" ประการแรก เห็นว่าบรรดา

พลเมืองหรือสมาชิกในสังคมย่อมมีความเสมอภาคกันในการเข้าถึงอำนาจ และประการที่สอง เห็นว่าพลเมืองย่อมมีสิทธิและเสรีภาพที่ได้รับการรับรองโดยเสมอกัน หลักการพื้นฐานของประชาธิปไตย คือ "การยอมรับนับถือความสำคัญและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของบุคคล ความเสมอภาคและเสรีภาพในการดำเนินชีวิต" และจากหลักการพื้นฐานดังกล่าว จึงสามารถประมวลลักษณะสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยได้ดังนี้

๑. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จึงกล่าวได้ว่า ประชาชนเป็นผู้ที่มีอำนาจมากที่สุดในรัฐ
๒. ประชาชนทุกคนในรัฐมีความเท่าเทียมกันตามกฎหมาย ตลอดจนมีสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน
๓. การดำเนินการของรัฐจำเป็นต้องถือตามมติเสียงข้างมากเป็นตัวตัดสิน แต่เสียงส่วนน้อยในรัฐจะต้องได้รับการคุ้มครองความเป็นธรรมตามกฎหมายด้วยเช่นกัน
๔. การปกครองแบบประชาธิปไตย จำเป็นจะต้องได้รับความยินยอมพร้อมใจจากประชาชนส่วนใหญ่ในรัฐประชาธิปไตยต้องได้รับการควบคุมอย่างรอบคอบโดยกฎหมาย เพื่อขจัดความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายอำนาจทางการเมือง และด้วยเหตุที่ลักษณะเด่นของการปกครองที่มีการถือเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ รัฐบาลจะต้องมีความรับผิดชอบ ไม่เผด็จการโดยเสียงข้างมาก กระบวนการสำคัญของระบอบประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนที่มีการเลือกตั้ง จึงควรมีความยุติธรรมทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ประกอบกับการคำนึงถึงเสรีภาพในการแสดงออกทางการเมืองและการแสดง ความคิดเห็น รวมทั้งสิทธิในการพูดเท่าเทียมกันในการตัดสินใจ เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและตัดสินใจใช้สิทธิเพื่อประโยชน์ซึ่งมีผลกระทบต่อชีวิตของตนได้ ในประเทศที่เป็นประชาธิปไตย อำนาจของรัฐจะเป็นของสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรัฐจะเป็นผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจอธิปไตยโดยมีรัฐบาลหรือสภาผู้แทนราษฎรเป็นเครื่องมือที่รัฐจะใช้อำนาจอธิปไตย อำนาจอธิปไตยเป็นอำนาจที่ไม่จำกัดและไม่มีเงื่อนไขผูกมัดที่จะออกกฎหมาย ติความและรักษากฎหมาย เป็นอำนาจที่จำเป็นต่อรัฐที่มีระเบียบที่ดี เป็นอำนาจที่ทำให้รัฐแตกต่างไปจากการรวมกลุ่มของบุคคลในสมัยโบราณ กล่าวโดยสรุปก็คือ หลักการสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย คือ มีหลักอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน หมายถึง ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ มีหลักเสมอภาค หมายถึง ประชาชนทุกคนมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมาย ความเท่าเทียมกันทางการเมือง มีหลักสิทธิ เสรีภาพ และหน้าที่ หมายถึง การที่ประชาชนมีอำนาจอันชอบทำในการเป็นเจ้าของทรัพย์สิน มีอิสระในการกระทำในขอบเขตของกฎหมายและมีแนวทางปฏิบัติตนที่เป็นอิสระภายใต้ขอบเขตของกฎหมาย มีหลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีหลักกฎหมายเป็นกฎเกณฑ์และกติกาของประเทศ คือ การที่ประชาชนใช้กฎหมายเป็นหลักในการทำงานเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและเกิดความยุติธรรมในสังคม มีหลักการยอมรับเสียงข้างมาก หมายถึง การที่ประชาชนในรัฐใช้มติของประชาชนส่วนใหญ่เป็นหลักในการทำงาน มีหลักการใช้เหตุผล คือ การที่ประชาชนใช้หลักเหตุผลเป็นหลักในการหาข้อสรุปเพื่อทำงานร่วมกันหรือการอยู่ร่วมกัน มีหลักประนีประนอม

³ โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, หลักรัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, หน้า ๘๓.

คือ การที่ประชาชนไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา แต่ให้ตกลงร่วมกันในการขจัดข้อขัดแย้งที่ไม่เห็นด้วย และมีหลักการยินยอม คือ การที่ประชาชนใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจเป็นตัวของตัวเองโดยปราศจากการบังคับ มีความเห็นตรงกันจึงตัดสินใจผ่านตัวแทนของประชาชนในการดำเนินงานทางการเมืองและการปกครอง โดยการปกครองระบอบประชาธิปไตยมีข้อดี คือ เปิดโอกาสให้ประชาชนข้างมากได้ดำเนินการปกครองโดยประชาชนข้างน้อยมีสิทธิคัดค้านการปกครองของฝ่ายข้างมาก เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีสิทธิเสรีภาพได้อย่างเสมอภาคกัน ถือเป็นกฎหมายเป็นมาตรฐานในการดำเนินการปกครองโดยใช้กฎหมายบังคับแก่ทุกคนไม่ว่า คนมั่งมีหรือยากจน ช่วยระงับความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับประชาชนและระหว่างประชาชนด้วยกันเองโดยสันติวิธี โดยมีศาลเป็นผู้พิพากษาคดีต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมายช่วยให้ประชาชนอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยมีกฎหมายเป็นกรอบความประพฤติทุกคน

ทั้งนี้เมื่อพิจารณาตามวิถีชีวิตประชาธิปไตย จะมีลักษณะสำคัญจำแนกได้ดังนี้⁴

1. **เคารพเหตุผลมากกว่าบุคคล** โดยไม่ศรัทธาบุคคลใดถึงขั้นบูชาบุคคล (แต่ก็ต้องกตัญญูต่อญาติผู้ใหญ่และผู้มีพระคุณ) จะต้องไม่เคร่งครัดเรื่องระบบอาวุโส (แต่ก็ต้องให้ความเคารพผู้อาวุโส) ประชาธิปไตยจะดำเนินไปได้ด้วยดีก็ต่อเมื่อมีการรับฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย เพื่อค้นหาเหตุผลและความถูกต้องที่แท้จริง เพราะเหตุผลเท่านั้นที่จะจรรโลงให้ประชาธิปไตยดำเนินไปได้ และประชาธิปไตยเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล

2. **รู้จักการประนีประนอม** คือ ยอมรับการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ไม่นิยมความรุนแรง ต้องรู้จักยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ไม่ยึดมั่นหรือตั้งต้นแต่ความคิดเห็นของตนเองโดยไม่ยอมผ่อนปรนแก้ไข และต้องยอมเปลี่ยนแปลงแก้ไขความคิดเห็นของตนเองเมื่อผู้อื่นมีความคิดเห็นที่ดีกว่าปรัชญาประชาธิปไตย โดยพื้นฐานไม่ปรารถนาให้มีการใช้กำลังและการล้มล้างด้วยวิธีการรุนแรง เพราะถ้ามีการใช้กำลังและความรุนแรงแล้ว ก็แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีหรือไม่ใช่เหตุผล ซึ่งก็ขัดกับหลักความเชื่อขั้นมูลฐานของประชาธิปไตยที่ถือว่ามนุษย์มีเหตุผล

3. **มีระเบียบวินัย** คือ ต้องปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองอย่างสม่ำเสมอ และช่วยทำให้กฎหมายของบ้านเมืองมีความศักดิ์สิทธิ์โดยไม่ยอมให้ผู้ใดมาละเมิดตามอำเภอใจ แต่ถ้ามีความรู้สึกว่าการกฎหมายที่ใช้อยู่ไม่เป็นธรรม ก็ต้องหาทางเรียกร้องให้มีการแก้ไขกฎหมายนั้น มิใช่ฝ่ายฝืนหรือไม่ยอมรับการใช้เสรีภาพเกินขอบเขตจนละเมิดหรือก้าวท้าวในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ย่อมทำให้เกิดความไม่สงบขึ้นในสังคม เพราะสังคมที่ไม่มีการจำกัดในเรื่องสิทธิเสรีภาพเลยนั้นหาใช่สังคมประชาธิปไตยไม่แต่เป็นสังคมอนาธิปไตยที่เปรียบเสมือนไม่มีรัฐบาล ไม่มีกฎหมาย ไร้ระเบียบวินัยทางสังคมโดยสิ้นเชิง

4. **มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม** ซึ่งเกิดขึ้นจากความรู้สึกของคนในสังคมว่า ตนเป็นเจ้าของประเทศและประเทศเป็นของคนทุกคน โดยสำนึกว่า การที่ตนได้รับการศึกษา สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพและดำรงชีวิตอยู่ได้ก็เพราะสังคมอันเป็นส่วนรวมของทุกคน ดังนั้นจึงต้องมีหน้าที่ทำประโยชน์ให้เป็นการตอบแทน นอกจากนี้

⁴ ออมสิน ชิวะพุกษ์,หลักประชาธิปไตยกับเศรษฐกิจพอเพียง,บทความวิชาการหลักสูตรหลักกนิตรธรรมเพื่อประชาธิปไตย,หน้า ๗

ลักษณะวิถีชีวิตประชาธิปไตยยังมีอีกหลายประเด็น เช่น ต้องเป็นคนหนักแน่นไม่หุเบา, ต้องไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ มีทัศนคติที่ดีต่อคนอื่น, ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น, เคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์, มีน้ำใจเป็นนักกีฬา คือ รู้แพ้ รู้ชนะ เป็นต้น

วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยกับระดับความเป็นประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาถึงการปกครองระบอบประชาธิปไตยของไทย ที่ต้องล้มลุกคลุกคลานมาโดยตลอดเพราะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะไม่สอดคล้องกับระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยเป็นการผสมผสานระหว่างรูปแบบการปกครองแบบประชาธิปไตยของตะวันตก เช่น อังกฤษและฝรั่งเศส เข้ามาใช้ร่วมกับสังคมประเพณีและวัฒนธรรมของไทย มีผลทำให้วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยค่อนข้างไปในทางเผด็จการ⁵

วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยไม่ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยเงื่อนไขต่าง ๆ ของวัฒนธรรมทางการเมืองของไทย มีดังต่อไปนี้

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการปกครอง สิ่งดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาจากมรดกตกทอดทางประวัติศาสตร์และมีผลต่อสภาพสังคมโดยทั่วไปในปัจจุบัน กล่าวคือ ลักษณะสังคมไทยมีความคล้ายคลึงกับประเทศกำลังพัฒนาโดยทั่วไปในความหมายที่ว่า ระบบการเมือง ระบบสังคม และระบบเศรษฐกิจ มีลักษณะผสมกันระหว่างส่วนที่ล้าสมัยอันเป็นผลต่อเนื่องจากระบบดั้งเดิม กับส่วนที่เป็นสมัยใหม่อันเป็นที่รับมาจากประเทศที่พัฒนาแล้วของตะวันตก กล่าวคือ ในทางเศรษฐกิจโครงสร้างของสังคมมีลักษณะเป็นสังคมการเกษตร ส่วนการอุตสาหกรรมนั้นยังอยู่ในระยะเริ่มต้นของการพัฒนาการความเจริญและความมั่นคงทางเศรษฐกิจมีน้อย ประชาชนมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ ระหว่างประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ กับชนชั้นนำของสังคม อันเป็นผลมาจากชนส่วนใหญ่ของประเทศเคยชินกับระบบสังคมแบบเก่า ค่านิยมแบบเก่า คຸນเคยอยู่กักระเบียบประเพณีแบบเก่า ผิดกับชนชั้นนำที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตก เป็นผลให้ผู้นำของสังคมทำตัวเสมือนผู้กำหนดความเป็นไปของชนส่วนใหญ่และสังคม

2. พุทธศาสนา และบุคลิกภาพ อุปนิสัยของคนไทย นอกจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครองของไทยจะเป็นเงื่อนไขกำหนดวัฒนธรรมทางการเมือง อันเป็นผลมาจากการสืบต่อทางประวัติศาสตร์ ศาสนา และลักษณะอุปนิสัยของคนไทยยังมีบทบาทสำคัญอย่างมากในการกำหนดทัศนคติ ความคิด ความเชื่อของมนุษย์ทั้งต่อสังคมอย่างมาก⁶

การที่จะวิเคราะห์ว่า พุทธศาสนาจะมีผลต่อทัศนคติ แนวความคิด ความเชื่อในการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างไรนั้น จำต้องพิจารณาว่า แก่นแท้ของพุทธศาสนานั้น ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (ทุกสิ่งทุกอย่างไม่เที่ยงแท้ ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีตัวตน) โดยเน้นหลักปฏิบัติคือ ละความชั่ว ทำแต่ความดี และทำ

⁵ ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ. 2550. รายงานการวิจัยโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างธรรมาภิบาล

⁶ เจริญชัย จงสมชัย , พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก , วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

จิตใจให้ผ่อนคลาย แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อทัศนคติคนไทยในแง่ที่ว่า มนุษย์เกิดมาในชาตินี้เพื่อชดใช้หนี้กรรมที่ได้สร้างไว้แต่ชาติก่อนๆ ตามกฎแห่งกรรมชีวิตนี้จึงเป็นทุกข์ เพื่อให้ชาติหน้ามีชีวิตที่ดีขึ้น จำเป็นจะต้องทำบุญกุศลให้มากที่สุดเพื่อชาติหน้าต่อไป ในทางปฏิบัติคนไทยส่วนใหญ่ซึ่งนับถือพุทธศาสนา เมื่อเผชิญกับปัญหาความทุกข์ยาก ความไม่เป็นธรรมในสังคมก็จะเอาหลักธรรมของพุทธศาสนาเป็นที่ตั้งและยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยเชื่อว่าที่ตนต้องเป็นเช่นนี้ เพราะสร้างกรรมไม่ดีไว้ในชาติก่อน หรือวันนี้ไม่ดี วันหน้าอาจจะดีขึ้นได้แล้วแต่ดวงแล้วแต่โชค ตามกฎแห่งกรรม คนไทยจึงยอมรับและทนต่อสภาพดังกล่าว คนไทยไม่สนใจที่จะเรียกร้องและชี้ปัญหาความทุกข์ยากให้รัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ที่เกี่ยวข้องแก้ไขความทุกข์ยากให้กับตน คนไทยส่วนใหญ่จึงไม่สนใจที่จะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง กลายเป็นคนหนีโลกไม่ต่อสู้และเรียกร้อง เพื่อให้เกิดความถูกต้องและเป็นธรรม การเมืองในสายตาของประชาชนจึงไม่ใช่หน้าที่กิจวัตรของตน แต่เป็นเรื่องของชนชั้นปกครองและระบบราชการ ฉะนั้นวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจึงไม่อาจจะเกิดขึ้นได้ ในแง่ที่ว่าคนไทยมีความสำนึกในหน้าที่พลเมืองน้อย ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง ฯลฯ ความสำเร็จของระบอบประชาธิปไตยจึงยากที่จะเกิดขึ้นได้

3. ระบบราชการ นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้⁷ อาจกล่าวได้ว่า ระบบราชการของไทยได้พัฒนาสถานะของตัวเองให้มีบทบาทที่เด่น และมีพลังแข็งแกร่งที่สุด อย่างหนึ่งในสังคมไทย ในความหมายที่หมายถึงเป็นโครงสร้างหรือฐานอำนาจทางการเมืองของสังคมไทย เป็นแกนนำที่คอยกำหนดการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในสังคมไทย ระบบราชการในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรทางปัญญา ความคิดและวิชาการในการปกครองและบริหารเป็นเวทีรองรับการต่อสู้และการแบ่งกลุ่มทางการเมือง และในประการสำคัญคือ ระบบราชการจะเป็นสถาบันที่คอยตรวจสอบพลังภายนอกกระบบราชการอยู่เสมอ หากพลังทางการเมืองใดจะมาทำลายผลประโยชน์ของระบบราชการแล้วจะทำลายลงในทันที โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มข้าราชการที่ถืออำนาจเด็ดขาดอยู่ในมือ ดังจะเห็นได้จาก ระบบราชการจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ในการต่อสู้ของพรรคการเมือง ในการยอมรับความถูกต้องตามกฎหมายของกลุ่มผลประโยชน์ ตราบไต่ที่มีวัตถุประสงค์ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อระบบราชการ เป็นตัวกำหนดกฎเกณฑ์ ระเบียบ และวิธีดำเนินการของกลุ่มเหล่านั้น ลักษณะและอิทธิพลอันทรงอำนาจของระบบราชการ ผนวกกับการประสานผลประโยชน์ร่วมกันกับผู้มีอำนาจทางการเมืองไว้ในมือและผู้มีอำนาจทางเศรษฐกิจ จึงเป็นทำนบสกัดการเจริญเติบโตของกลุ่มและพลังทางสังคมภายนอกกระบบราชการ ทำให้โอกาสที่จะเกิดระบบพรรคการเมืองกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มอิทธิพลที่มีพื้นฐานจากผลประโยชน์ร่วมกันของประชาชนในสังคมไทย เป็นไปได้ยาก เมื่อเป็นเช่นนี้โอกาสที่ประชาชนจะได้เรียนรู้และสัมผัสการเมืองในระบอบประชาธิปไตย รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน การสนใจทางการเมืองของประชาชนในสังคมไทย จึงถูกจำกัดอยู่ตลอดเวลา โอกาสที่จะรวมศูนย์อำนาจ และรวบอำนาจ

⁷ ทินพันธ์ นาคะตะ. 2534. การเมืองการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อันมีศูนย์กลางอยู่ที่ระบบราชการส่วนกลางเป็นตัวการใหญ่ที่ทำลายการเมืองแบบประชาธิปไตย แต่ส่งเสริมการคงอยู่ของระบบเผด็จการ

4. กระบวนการให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทย การให้ความรู้ความเข้าใจทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยไม่สามารถทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁸ ในแง่ที่ว่า ไม่สามารถอธิบายให้ทราบและเข้าใจได้ว่า ประชาธิปไตย นอกจากจะเป็นระบอบการเมืองการปกครอง หรือลัทธิการเมืองอย่างหนึ่งแล้ว ยังมีความหมายถึงเป็นระบอบการปกครองแบบอุดมคติ และเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิตอีกด้วย จึงเป็นปัญหาต่อผู้สอนและผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าใจถึงธรรมชาติที่แท้จริงของประชาธิปไตยได้ แม้กระทั่งการศึกษาวิชารัฐศาสตร์โดยตรงในระดับอุดมศึกษาก็ตาม การเรียนการสอนก็จะเน้นในทางปฏิบัติ หรือศิลปะในการปกครอง กล่าวคือ ทำอย่างไรจึงปกครองได้ดี ทำอย่างไรจะเป็นข้าราชการได้ดี อันเป็นจุดมุ่งหมายประการสำคัญ

นอกจากนี้ บทบาทของสื่อมวลชนที่จะเผยแพร่ความรู้ทางการเมืองแก่ประชาชนนั้น เป็นสิ่งที่หายาก⁹ รายการส่วนใหญ่ของวิทยุโทรทัศน์ เป็นรายการบันเทิงที่ไร้สาระและสนุกสนานอีกด้วย แม้กระทั่งหนังสือพิมพ์และวารสารต่าง ๆ ในท้องตลาดก็มันเป็นเรื่องที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง หนังสือพิมพ์รายวัน ส่วนใหญ่จะเน้นพาดหัวข่าวเรื่องอาชญากรรมทางเพศ การฆาตกรรม การจี้ปล้น ฯลฯ จะมีข่าวและบทความทางการเมืองก็เพียงเล็กน้อย ฉะนั้น การให้ความรู้ความเข้าใจการเมือง การปกครองแบบประชาธิปไตยของไทยในชีวิตประจำวันโดยผ่านสื่อมวลชนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจเป็นไปได้ การเปลี่ยนทัศนคติ ความเชื่อของประชาชนให้แตกต่างไปจากลักษณะดั้งเดิม จึงไม่อาจเกิดขึ้นได้ วัฒนธรรมทางการเมืองของไทยจึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างไปจากลักษณะดั้งเดิม คือจะนิยมในอำนาจเผด็จการ ไม่สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง ฯลฯ จึงยากที่ระบบประชาธิปไตยของไทยจะสำเร็จลงได้

การพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยมาแล้วนั้น อาจสรุปได้ว่า โครงสร้างและสภาพทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองโดยทั่วไปอันเป็นมรดกตกทอดมาแต่โบราณ เช่น พระพุทธศาสนาและสถาบันการเมืองการปกครองของไทย ได้แก่ สถาบันทหาร และระบบราชการล้วนเป็นปัจจัยที่ทำให้ลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองไทย เป็นไปในแบบนิยมในอำนาจ ยึดถือระบบอาวุโส นิยมในระบบเจ้าขุนมูลนาย ยอมรับในฐานะความแตกต่างทางสังคมและเศรษฐกิจ การถือว่าการเมืองเป็นเรื่องของหลวง มิใช่เรื่องของประชาชน กล่าวคือ อิทธิพลของพุทธศาสนาก่อให้เกิดลักษณะนิสัยของการอ่อนโยน เมตตาปราณี ไม่ทะเลาะทะยาน มีการเชื่อถือในลัทธิผีสิงเทวดา¹⁰ มีการผูกขาดครอบครองอำนาจการเมืองของทหาร และมีระบบราชการเป็นสถาบันหลักที่กำหนดวิถีชีวิต ค่านิยม ของประชาชน เป็นกลไกหลัก

⁸ ประเวศ วะสี ๒๕๕๑ คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม , กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ออฟเซ็ท. , สถาบันพระปกเกล้า

⁹ วิชัย ตันศิริ , วัฒนธรรมการของระบอบประชาธิปไตย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹⁰ เชิงชาญ จงสมชัย , พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก , วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์

ในการเปลี่ยนแปลง ตลอดจนการให้ความรู้ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยยังขาดประสิทธิภาพอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ ย่อมทำให้เงื่อนไขประการสำคัญ อาทิ การยึดมั่นในความเสมอภาคทางสังคม การมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของไทยต้องขาดหายไปหรือไม่มีความสมบูรณ์ จึงเป็นการยากที่ระบอบประชาธิปไตยของไทยจะสำเร็จ แต่กลับเป็นการง่ายที่ระบอบเผด็จการแบบทหารจะคงอยู่และจะอาจกล่าวได้เช่นกันว่า วัฒนธรรมการเมืองของไทยนั้น ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ หลายปัจจัย การที่จะกล่าวว่าปัจจัยหนึ่งมีอิทธิพลเหนือปัจจัยหนึ่งนั้นเป็นสิ่งที่พูดได้ลำบาก แต่ในทางที่เป็นจริงแล้ว ปัจจัยแต่ละตัวนั้นมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อซึ่งกันและกัน

สรุป

จากการวิเคราะห์ถึงลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองของไทยที่มีลักษณะไม่เอื้ออำนวยต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตย พบว่าลักษณะของครอบครัวคนไทยจะได้รับการอบรมกล่อมเกลามาทางสังคมจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนในการดำรงชีวิตที่มีลักษณะตามโครงสร้างของสังคมที่เรียกว่า อีสรระตามสบาย (individualism) และการมีลำดับชั้นในสังคม (Hierarchical Structure) ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบอำนาจนิยมที่หรือเผด็จการ ซึ่งมักจะพบในประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่ยากจนและมีความรู้่น้อย แม้โครงสร้างการปกครองจะเป็นประชาธิปไตยแต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้และเข้าใจระบอบประชาธิปไตย จึงยังคงยึดถือค่านิยมหรือทัศนคติทางการเมืองแบบอำนาจนิยมดั้งเดิมอยู่จนกลายเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนาประชาธิปไตย รวมทั้งเป็นสาเหตุให้การปกครองแบบประชาธิปไตยขาดความมั่นคง ดังนั้นโครงสร้างทางสังคมในลักษณะดังกล่าวนี้ จึงยังคงมีความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบดั้งเดิมของไทยไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบใหม่ที่เอื้ออำนวยต่อการมีระบอบประชาธิปไตยที่มีความเหมาะสม เป็นรูปธรรมและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

ดังนั้น แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมประชาธิปไตยของไทย จึงควรที่จะต้องเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางความคิด ด้วยการสร้างค่านิยมสำคัญบางประการที่เป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยเพื่อให้ทดแทนค่านิยมเดิมที่ให้ความสำคัญต่อเงิน อำนาจ อภิสัทธี เกียรติยศและยศถาบรรดาศักดิ์ ซึ่งเป็นตัวบั่นทอนความก้าวหน้าของสังคมด้วยการทำให้คนไทยมีนิสัยใจคอและจิตใจที่เป็นประชาธิปไตย คิดและทำเป็นแบบประชาธิปไตย ทั้งนี้เพื่อเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ด้วยการเสริมสร้างค่านิยมที่สำคัญต่อวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยการปลูกฝังสร้างจิตสำนึกสาธารณะและการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย เพื่อให้ประชาชนตระหนักรู้และเห็นคุณค่าของการเคารพในความคิดเห็นและสิทธิของผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา รวมถึงการให้ความสำคัญต่อการเห็นคุณค่าของเพื่อนมนุษย์และปฏิบัติต่อเขาเหล่านั้นอย่างทัดเทียมกัน การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การเคารพกฎเกณฑ์กติกาของสังคม ความกล้าในการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ มีความอดทนอดกลั้นในความแตกต่าง มีเสรีภาพและความรับผิดชอบ มีความเสมอภาค

ที่เป็นธรรม และมีจิตสาธารณะ ซึ่งจะทำให้หลักประชาธิปไตยในอนาคตของไทยมีรูปแบบที่สมบูรณ์ และมีความ
ยั่งยืนตลอดไป

บรรณานุกรม

- เวชพล อ่อนละม้าย, 2558, **หลักประชาธิปไตย**, เอกสารวิชาการส่วนบุคคลหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย
- ออมสิน ชีวะพุกฤษ์, **หลักประชาธิปไตยกับเศรษฐกิจพอเพียง**, บทความวิชาการหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย
- โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, **หลักรัฐศาสตร์, คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์**
- กนก วงษ์ตระหง่าน, 2532. **วัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย**. เอกสารการสอนวิวัฒนาการทางการเมืองไทย. หน่วยที่ 8-15 สาขาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม และคณะ. 2545. รายงานการวิจัยเรื่อง **แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540: ปัญหาอุปสรรค และทางออก**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า
- จรรยา สุภาพ. 2519. **ระบบการเมืองเปรียบเทียบ(ประชาธิปไตย,เผด็จการ) และหลักวิเคราะห์การเมืองแผนใหม่**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- เชิงชาญ จงสมชัย. 2537 **พุทธธรรมและการเมืองกับการพัฒนาประชาธิปไตยในทัศนะพระธรรมปิฎก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์.
- ทินพันธ์ นาคะตะ. 2534. **การเมืองการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. 2550. **พรรคการเมืองกับการพัฒนาการเมืองในระบบประชาธิปไตยในสำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี มหกรรมประชาธิปไตย: ปริญญาพัฒนาการเมืองไทย** กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
- ประณต นันทิยะกุล. 2546. **การจัดทำแผนพัฒนาการเมืองและแผนพัฒนาประชาธิปไตย เอกสารหลักสูตรการบรรยายหลักสูตรการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย**. สำหรับนักบริหารระดับสูง, 2 ธันวาคม 2546. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. 31
- ประภาส ปิ่นตบแต่ง และคณะ. 2550. รายงานการวิจัยโครงการศึกษาวิจัยเรื่อง **การเสริมสร้างธรรมาภิบาลการบริหารจัดการในภาครัฐ**. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประเวศ วะสี. 2551. **คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศิริภัณฑ์ออฟฟิซเซ็ท. สถาบันพระปกเกล้า
- วิชัย ต้นศิริ. **วิวัฒนาการของระบบประชาธิปไตย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย